

NABUs innspill til Fremtidens fellesskole

Nasjonalt forskernettverk for utdanning og bærekraft (NABU) er et nettverk med ansatte fra norsk UH-sektor. Vi har over 150 medlemmer. De fleste er fra lærerutdanningene (nabu.no).

Innspillet vårt har to deler. I første del kommenterer vi *Meld. St. 34 (2023-2024) En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5. – 10. trinn.* som foreslo å etablere fellesskoleutvalget. Vi er her særlig bekymret over at bærekraft marginaliseres og at egenarten til de estetiske fagene går tapt. I del to kommenterer vi spørsmålene som fellesskoleutvalget skal ta stilling til.

Kommentarer til Meld. St. 34 (2023-2024)

1. De pågående miljø-og klimautfordringene er en viktig kontekst for fremtidens fellesskole. Det er svært bekymringsverdig at denne konteksten marginaliseres i Meld. St. 34 (2023-2024)

Meld. St. 34 (2023-2024) er opptatt av barns trivsel, motivasjon og læring og morgendagens yrkeskompetanse. Meld. St. 34 (2023-2024) viser også til skolens rolle for å fremme demokrati og demokratisk deltakelse. Det vies derimot begrenset oppmerksomhet til klima, miljø og bærekraft, til tross for deres betydning for samfunnet i dag og i fremtiden. Riktignok nevnes miljøutfordringer som en av flere samfunnsutfordringer, men disse står konsekvent sist. Tar man utgangspunkt i de tre tverrfaglige temaene i LK20, er både demokrati og medborgerskap og folkehelse og livsmestring godt representert i meldingen. Bærekraft og grønn omstilling kobles til demokrati og medborgerskap. Temaet står ellers svakt sammenlignet med de to andre tverrfaglige temaene. Dette er svært bekymringsverdig.

Klimaforandringer, tap av naturmangfold og ressursknapphet påvirker levekår, arbeidsliv, helse og demokrati. Sosio-økologiske kriser er dermed en viktig kontekst når skolen skal forberede elever til deltakelse i samfunnet og i arbeidslivet. Trivsel, livsmestring og motivasjon er viktig, men det er også temaer som faller innenfor den aktuelle sosio-økologiske konteksten. [The Nordic Sustainable Development Report 2025](#) peker på at Norge, sammen med de andre nordiske landene, scorer høyt på sosial og økonomisk bærekraft, men har tydelige utfordringer når det gjelder økologisk bærekraft og negative internasjonale konsekvenser av forbruk og produksjon. Skolen har et potensial til å støtte en demokratisk, grønn omstilling. Meld. St. 34 (2023-2024) antyder dette, men beskriver ikke dette potensialet fullt ut. Skolen må i større grad sette fokus på verdier som bærekraft, biologisk mangfold, sosio-økologisk rettferdighet og solidaritet. Elever må også få anledning til å reflektere bredt og dypt over mulige sosiale, kulturelle og politiske årsaker til sosio-økologiske kriser og de må ha kjennskap til alternative samfunnsorden. Dette gjelder også de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Barn og unge etterlyser, ifølge en [rapport](#) fra i fjor mer innsikt i klimaendringer og mulige måter å håndtere dem på, særlig gjennom skolen. Barn og unge bør myndiggjøres til å delta i den grønne omstillingen.

2. Estetiske fag og praktiske ferdigheter er tett knyttet til filosofi, etikk og moral og kunnskap. Å styrke de estetiske fagene og praksis går hånd i hånd med å styrke disse områdene.

Stortingsmeldingen løfter frem viktigheten av de estetiske fagene. Vi støtter at disse fagene styrkes, for eksempel gjennom økt rekruttering, utdanning og tilrettelegging på skolene. Meld. St. 34 (2023-2024) presenterer de praktisk-estetiske fagene særlig som kilde til praktiske arbeidsformer. Fagene ses på som en mulighet til å utvikle praktisk kompetanse samt problemløsning. Denne innrammingen snevrer inn fagenes egenart. De estetiske fagene har sterke bånd til filosofi, etikk og moral og kunnskap. Styrken til de estetiske fagene ligger også i erfaringsdimensjonen og potensialet til å gi innsikt og oppmuntre til refleksjon. De estetiske fagene kan dermed bidra til utvikling på individ- og samfunnsnivå gjennom refleksjon og kritikk. Spørsmål knyttet til menneskets eksistens som forholdet mellom menneske og natur, det gode liv og rettferdige samfunn er høyaktuelle i en tid med lokale og globale miljøkriser. De estetiske fagene gir rom for å møte disse spørsmålene og reflektere rundt dem gjennom skapende arbeidsformer. Innsnevringene av de estetiske fagene slik det kommer frem i stortingsmeldingen reflekterer en generell svekkelse av de humanistiske fagene i norsk skole.

Praktiske arbeidsformer knyttes blant annet også til fremtidig yrkesutøvelse og settes opp som en motpol til en for teoritung skole. Praktiske ferdigheter forutsetter også kunnskap og refleksjon og de er tett knyttet til verdier. Denne sammenhengen – særlig koblingen til etikken– bør tydeliggjøres og styrkes. Generelt fremstår verdiorienteringen som svak både i Meld. St. 34 (2023-2024) og i mandatet utvalget har fått. Dette gjelder særlig verdier knyttet til bærekraft. Dette er bekymringsverdig da verdier og fellesskapet allerede står svakt i dagens skole. [EVA2020-undersøkelsen](#) viser for eksempel at solidaritetsbegrepet er så godt som fraværende i dagens fagplaner.

Samlet sett er det nødvendig å styrke bærekraft som et tverrfaglig tema i læreplanen. Vi støtter også en styrking av de estetiske fagene, men på fagenes egne premisser. Dette innebærer å styrke etikk og moral, erfaring, refleksjon og kritikk som del av de estetiske fagene.

Innspill til fellesutvalgets utredning

Hva er fellesskolen?

Skolen skal ivareta det som er felles. I bunn handler dette om livsgrunnlaget til både mennesker og andre arter. Å verne om dette livsgrunnlaget er derfor en viktig oppgave for fellesskolen. Fellesskolen er også en skole for alle barn, uansett livssyn og individuelle forutsetninger. Det skal være like muligheter, men også rom for ulikheter. Fellesskolen speiler et underliggende ideal

om fellesskap som det er viktig å støtte opp om. Tradisjonelt har det nasjonale fellesskapet stått sterkt.

I en verden der mennesker, samfunn og natur er tett sammenvevde, bør fellesskolen speile avhengighets- og ansvarsforhold både overfor naturen og det lokale, nasjonale og globale fellesskapet. Dette krever blant annet respekt for naturen, en bevissthet rundt sosio-økologisk rettferdighet, solidaritet, likeverd, omsorg og samarbeid og håndtering av meningsmangfold og uenighet.

Hva mener dere det er viktigst å bevare ved dagens skole?

Tverrfagligheten bør bevares og utbygges

For å kunne speile sammenhenger mellom økologiske, sosiale og miljømessige forhold trenger fellesskolen en tverrfaglig orientering. Slike komplekse sammenhenger krever faglig kunnskap, men de lar seg ikke forstå innenfor rammene av enkeltfag alene. Kunnskap, perspektiver og metoder fra ulike fag må settes i sammenheng der det er hensiktsmessig. Realfag er viktige i den grønne omstillingen, men bør ikke få rollen som problemløsningsfag alene slik det skisseres i Meld. St. 34 (2023-2024). En slik posisjon kan føre til en avpolitisering av klima- og miljøspørsmål og en innsnevring av handlingsrommet elevene tilbys i undervisningen. Samfunnsvitenskapene og humanistiske fag kan i disse spørsmålene styrke kritisk tenkning som løftes frem i både LK20 og i stortingsmeldingen. Genuin tverrfaglighet er dermed avgjørende for at fellesskolen skal kunne ivareta sitt dannelsoppdrag.

Fremmedspråk bør bevares på alle trinn

Meld. St. 34 (2023-2024) nevner at fremmedspråkenes status bør revurderes for elever som ikke er motiverte. Vi er bekymret for at å redusere fremmedspråkenes omfang i praksis vil bety en svekkelse av de humanistiske fagene i skolen. Dette kan også sies å speile et snevert nasjonalt fokus i stortingsmeldingen og en marginalisering av globale perspektiver i LK20. Slik Stortingsmeldingen skisserer er det norske samfunnet mangfoldig. Samtidig er eleven, i likhet med norsk politikk og økonomi på et samfunnsmessig plan, del av en global verden. Norsk skole må derfor investere i og opprettholde fag som kan skape forståelse, gjensidig anerkjennelse og nysgjerrighet, og som kan hjelpe elever til å løfte blikket ut i det mangfoldige, globale fellesskapet. Norsk skole må gi elevene kompetanse til å kunne delta i og navigere i det globale fellesskapet og kunne forstå og forholde seg til ulike verdensanskuelser, samfunn og levemåter. Fremmedspråkene bidrar til akkurat dette.

Samfunnsfag og RLE bør videreføres på barnetrinnet

Samfunnsfag og RLE bør videreføres på barnetrinnet. De gir elever tidlig innsikt i demokrati, medborgerskap, etikk samt religiøst og kulturelt mangfold. Fagene legger grunnlaget for kritisk tenkning, refleksjon og forståelse av hvordan mennesker, samfunn og natur henger sammen. Ved

å sikre et felles grunnlag for danning fra tidlig alder støtter disse fagene tverrfaglig læring og bidrar til et inkluderende, mangfoldig, anerkjennende og ansvarlig fellesskap.

Dialog og meningsmangfold som viktige elementer for demokrati og medborgerskap

Vi støtter forslagene i Meld. St. 34 (2023-2024) og det eksisterende fokuset på elevenes evne til å vurdere kilder, forholde seg til ulike perspektiver og forstå ulike erfaringer og livssituasjoner. Elever skal kunne delta i konstruktive dialoger, med et overordnet mål om å opprettholde fellesskapet på tvers av meningsmangfold. Dette motvirker splittelser.

Hvilke utviklingstrekk i samfunnet mener dere utfordrer fellesskolen?

Et trekk som utfordrer fellesskolen og som fellesskoleutvalget allerede har vist interesse for, er økende individualisering i samfunnet. I skolen har elevenes individuelle rettigheter til dels gått utover hensynet til fellesskapets beste slik at en balanse mellom individ og fellesskap er derfor et punkt som trenger større oppmerksomhet.

Individualiseringen er også en utfordring for [miljø- og bærekraftundervisningen](#) der årsakene til krisene vi nå erfarer på mange måter er strukturelle, mens løsningene som lanseres, ofte appellerer til individuelt ansvar. Dette utfordrer selve grunnlaget for fellesskolen som hviler på betydningen av et felles ansvar. Skolens verdigrunnlag løftes frem i formålsparagrafen gjennom verdier som respekt for menneskeverdet og naturen, likeverd, nestekjærlighet og solidaritet.

Sterke politiske krefter utfordrer også dagens syn på demokrati og fellesskapstenkning, noe som fører til en økt polarisering i samfunnet. Informasjonssamfunnet og sosiale medier gjør at elever eksponeres for enorme mengder informasjon, ofte av ulik kvalitet og troverdighet. Dette kan forsterke polarisering og skape fragmenterte og forvrengte oppfatninger av virkeligheten, noe som utfordrer fellesskolens mål om å bygge felles forståelse og kritisk tenkning.

Markedskrefter får større innflytelse på utdanningssektoren gjennom tilgang til skolemateriale og utstyr. Dette kan føre til ulikheter mellom skoler og at økonomiske ressurser og kommersielle interesser påvirker hva som tilbys elevene. Skoler med begrensede midler kan få mindre tilgang til oppdatert læremateriell, digitale verktøy og faglig støtte. Samtidig kan kommersialisering påvirke innholdet i undervisningen. Læremidler kan vektlegge bestemte perspektiver og dermed svekke elevenes mulighet til kritisk vurdering av kilder og alternative synspunkter.

Hva skal skolens viktigste oppgaver være i fremtiden?

Skolen skal ivareta det som er felles, i grunnleggende forstand er det livsvilkårene til mennesker og andre arter. På denne måten er hensynet til miljø og bærekraft en hovedoppgave for fellesskolen. Skolen kan bidra til den grønne omstillingen—i bred forstand. Skolen gir samfunnet muligheten til å reflektere over seg selv gjennom en ny generasjon. Samtidig må skolen fremme verdier som bærekraft, demokrati, mangfold, sosio-økologisk rettferdighet, solidaritet, og

likeverd. Verdiene bør løftes opp til å gjelde både det lokale, nasjonale og globale fellesskapet og ses tett opp mot naturen. Elevene må få muligheter til å utvikle kritisk sans og kreativ tenkning. De trenger kunnskap om sentrale strukturer som preger samfunn og deres utvikling. Elevene trenger også innsikt i alternative måter å organisere samfunn på. Dette arbeidet krever blant annet refleksjon over menneskelig eksistens i tid og rom, samt i fiktive verdener (for eksempel i film og skjønnlitteratur). Her trengs de samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagene.

Skolen bør dessuten myndiggjøre barn og unge til å delta i den grønne omstillingen. Både [forskning](#) og [policy](#) viser at dette krever et helhetlig blikk på skolen og må favne både skoleledelse, skolens praksiser, lokalt samarbeid og pedagogikk. Det er likevel få eksempler i Norge på skoler som jobber med et helhetlig bærekraftperspektiv. Her trengs kompetanseheving for lærere og skoleledere.

Vi støtter i denne sammenhengen vektlegging av de estetiske fagene i Meld. St. 34 (2023-2024) og et holistisk kunnskaps- og læringssyn. Hele mennesket, både kognitivt, emosjonelt, kroppslig og sosialt bør involveres og utvikles i skolen. Når kroppen blir aktivisert og virksom i det vi gjør, når vi får anvendt sanser, blir kreative, og gir rom til fantasi skaper vi forståelse, bygger kunnskap og åpner for at noe nytt kan tre frem. I de estetiske fagene får elevene mulighet til å reflektere over seg selv og til å stille grunnleggende etiske og politiske spørsmål om samfunnet de lever i.

Én tverrfaglig disiplin som bør styrkes i norsk skole er økonomi. Økonomi og økonomisk tenkning legger i stor grad premisene for samfunnsutviklingen, også i Norge, og spiller en nøkkelrolle i overgangen til et mer bærekraftig samfunn. UNESCO sitt veikart [ESD for 2030: A Roadmap](#), [The Nordic Sustainable Development Report 2025](#) og OECDs rapport [Education for Human Flourishing](#) understreker at økonomisk vekst ikke er forenelig med bærekraftsprinsippet. Skolen må derfor gi rom også for utforskning av alternative økonomiske paradigmer for å styrke en demokratisk, grønn omstilling.

Økonomi er i liten grad representert i den obligatoriske delen av fellesskolen. Det er en utfordring for bærekrafttenkningen og det er en demokratisk utfordring. Hvordan skal elever – og befolkningen for øvrig – kunne ta informerte standpunkter i grunnleggende spørsmål om samfunnsutvikling dersom de mangler tilstrekkelig forståelse av de økonomiske strukturene de er en del av og heller ikke har innsikt i alternativer?

Den aktuelle stortingsmeldingen peker riktignok på økonomi som én av tre bærekraftsdimensjoner, men foreslår primært å styrke «personlig økonomi» i skolen. Det er ikke tilstrekkelig. Dersom målet om utdanning for demokratisk deltakelse og grønn omstilling skal tas på alvor, må økonomi få større plass. Økonomi binder sammen humanistiske, samfunnsvitenskapelige og naturvitenskapelige fag. Kunnskap om økonomiske modeller, økologisk økonomi og verdikjeder bør integreres i flere fag og ses som en sentral del av fellesskolens dannelsesoppdrag.